

nek záró soraival — úgy hiszem — ezt az utóbbit választotta. Felépítette az ötvenes évek Liliputiját, úgy, ahogy maga látta, nem tévesztve szem elől egyetlen kikarikózásra érdemes emléket sem. A jelen idejű fáj-t meghagyta a kisebb lélegzetű s igényű novelláknak. Amelyeknek némelyike — *Általában hallgatunk, Csak egy csap* — lényegében egy-egy felduzzasztott, anekdotizált glossza.

Alkati tulajdonsága ez: ismerni a nevetés minden tulajdonságát, de szívesebben választja a szelidebbet. Szánakozik a negatív hősökön, megmenti a neveltségesség látszatától is a pozitívokat. Tudja, hogy a nevetés gyógyít is, nem csak öl. (Más kérdés, hogy az igazi szatíra azáltal tud gyógyítani, hogy előbb öl!) Megelégszik azzal, hogy kifigurázza Hásztfettert, de — a parancsra tettem tragikus hőseivel kíméletlenebbül bánnak néha el — föl is menti lényegében. Mégpedig úgy, hogy purgatóriumul kiszab neki a balul sikerült ünnepe után egy félórás szenvedést.

Egy nagy ötlet regénye *Az óriástök*. Olyané, amely jelentős írásműgésztetését előlegezheti, de egymagában nem tud megtölteni egy kisregényt, s így aztán abban eluralkodik az anekdota, ha kell, ha nem. Részleteiben is nyugodtan nevezhető tehát tanmesének,

olyannak, aminek a végén még ott a tanulság is. A szatíra azonban félbe-maradt.

A kötetben olvasható további hét novella ezt a képet teszi teljessé. Van itt — ahogy már említettem — mesévé kerékített glossza, amelyben szó esik arról, hogy csapat nem lehet állami üzletben kapni, vagy éppen a boltjainkban szokássá vált protekciózásról. Ezek közül tulajdonképpen két olyan novellát érdemes kiemelni, amelyek már Rákossy Gergely további írói fejlődésének irányát jelzik: s ez a *Kutya egy dolog* meg *A látcső*. Ezek vannak olyan félelmetesek, mint a könyv borítójáról ránk tekintő szemek, felénk nyúló kezek. Ezekben érezhető meg igazán, hogy mi a fájó, amit az egész könyv írója el akart mondani.

Ne térjünk el az ő módszerétől, álljon itt a tanulság. Sarah Kirsch német költőnő szatirikus versében nyilatkoztatja ki álmélkodva a százlábú: szörnyen nehéz lehet két lábon járni! S mindezt csak azért lehet idézni, mert Rákossy Gergely új kötetének hősei is — sikeresen vagy sikertelenül — úgy botladozzák végig útjukat, hogy bebizonyosodjon: nehéz ugyan, de az ember számára ez az egyedüli lehetőség. (*Magvető Könyvkiadó 1969.*)

VERESS MIKLÓS

ÍRÓAVATÁS

KERESZTES ÁGNES: HALÁLOD ELLEN

Ötciklusos kötete egy proletár környezetben tipródó feltörekvő értelmiségi köznapjainak szűkszavú híradása. Környezetének szociográfiai érvényű megjelenítése különbözteti a hazai tényközlő líra mestereitől. Ez a sajátosság határozza meg képi eszköztárát, szintaxisát. Nem a képek és tárgyak, nem a látvány és látomás megigéztette, hanem a történésfolyamatokból előugró következményeké. „Írói programom meghatározását nehezíti, hogy tudatosan húzok a leírt sorokból, de ösztönösen írok” — mondja Új Írásbeli nyilatkozatában (1969. aug.). A recenzens viszont igazolhatja, hogy a puritán nyilatkozatért hiánytalanul helytáll a kötet. Mindig a kor, a civilizált ember szintjén közli magát. Verszárásai a csattanó vagy az elharapott szó telitalálatai. Mikrotémái, mint a több százas nagyítású bogarak, látomáshittelt kapnak. A tagolás módja, sor-

rendje teremti (csak néha ezoterikus) mondandói fölé a többlet boltozatát. A nemzedékében egyeduralkodóvá lett szabad vagy prózaverssel ellentétben, zömmel kötött formákkal és rímekkel dolgozik. Rezignáció és bele nem törődés egységét majdnem geometrikusan rendezzi versszerkezetekké. Föltehetőleg tudatosan lázadt az apokaliptikus méretű szóhömpölygetés ellen, amikor elhárította az esztétizáló, ismert versképező módozatokat, a magáét állítva helyükbe. A kötete kétharmadán uralkodó ihletforma a köznyelvi stílusrétegekből kiemelt szókinccsel, új tónusú epigrammatikus formákat próbál ki, elsősorban a tartalmi jegyeket hangsúlyozva.

Amikor konvencionális témát és versformát választ, a hangzásközzel is hatni kíván; hiszen a mosogató cseledek élete híjával volt az artistikumnak, legjobb tehát az ismert, de időt-

len érvényű metrumot és a triviálisan közhasznú szavakat egységesítenie az óhajtott hatások megteremtésére: „Mosogató cselédek éneke / mohosodik a ház vizes falán. / Kút volt az udvar, bánattal tele, / benne vödörrel merhető magány. / Törött tükör, piros mézeskalács. / Üveggyöngyör. Törvénytelen gyerek, / kimentőlen napok — és néha gáz, / lúgkő, gyufa, legfelső emelet.” (Múlt)

A társadalomtörténet ismeretének jegyében közvetít érzésállapotokat, világgépet. Kiterjedési szférái nem, csak mozgásszférái szigorúan körvonalazottak. Bárki által ellenőrizhető tények után nyomoz, tapasztalatokat rögzít, amikor a szoba-konyhás világ ajtaját kinyitja, és a testi-lelki nyomor párája kiárad a naphosszat zárt és zömmel sötét otthonokból. Ezek a ciklusok nem a hiány betapasztását célzó szépségesszmény pótlékai, nem is a passzív rezisztencia fájdalomának jelentésábrái, hanem az eltökélt szembenézni- és változtatni-akarási kőköckái. „Tudom, hogy néha bűn a szó, / a hallgatás megőriz... de inkább vádoltam magam, / mint hogy megbújva éljek, / míg beragyognak súlyosan / nem érdemelt erények” — írja az *Őszinteség*-ben. Női témákról ír — férfiasan. A párkeresés, házasság, barátkozás kudarcait nem aggatja tele az önsajnálát csipkefüggönyével. A proletársors etoszáról se farag új törvénytáblákat. Az idilli vagy az intellektuális megbékélés nem az ő szellemi tartománya. A külső világ vonalán behatolva szublimálja kimondhatóvá a kiszolgáltatottság szegényét, a nőét, aki nem önálló individuum, hanem függvény, családja rabszolgája, eszköz vagy oltalom, anélkül, hogy ő maga oltalomra számíthatna (*Tanácsok férfihangra*). Hangja néha göcsörtös,

olykor „ügyetlen”, de mennyivel merendőbb, mint a patent-intellektusok ún. mindentudása, vagy a szabad vers ürügyén összehordott rabulisztika. Még szerelmes verseiből is kirekeszti a romantikus elvagyódást; majdnem tudományos tisztsággal kottázza a szenvedély unalommá penészedő közhelyeit is. Önmegszólító szövegeit erős kontrollal nyesi szikárrá, kikerülve a tendenciózusság lehetőségeit.

A hangnemezomosság a könyv harmadik részében változik. A környezetszociográfia szubsztanciáját az individuumé váltja föl. A leíró formából éles kanyarral lép át a fogalmi szférába. A kín rejtendőbb rétegeiből kell alakzatokat fölpréselnie. Dühös bölcsessége kizárja a mondatkozmetikát, irodalmias fordulatokat. Csak jelképei utalnak a képzetmezőre, melyből a törvénytörőnek fölsímet életszeleteket kihasította. Ehhez nem a leíró, nem is a tényközlő, hanem a *contrarius motus* = ellenmozgásos szimmetria hangzáselemei szükségesek. *Eső vagy, vered falamat* c. kötetzáró ciklusában kapott helyet ez a verstípus; hazai és világirodalmi rokonai közismertek, mintadarabjai nála a *Neked igazság adatik*. Körülötte csillag alakban elhelyezkedő társai: az istentől kiüresedett világi racionalista képletei és a szakrális bázis megteremtését célzó, tételes vállalással, múlttal és jelennel számot vető darabok.

Keresztes Ágnes okos író. Nyelvezete majdnem „szintelenül” szikár, hangja ironikus, tapasztalati állaga megdöbbenően markáns. Versei medre nem széles, de mélyen kivájt, fegyvelmezett-sége példamutató. Feltűnően érett, jelentékeny bemutatkozás. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

SOLYMOS IDA

SZENTGALLAY GÉZA: A HOSSZÚ TÁVIRAT

Szentgallay Géza a legifjabb és legfrissebb magyar próza képviselői közé tartozik; láthatuk már novelláit folyóiratainkban, s most kötete fülszövegéből azt is megtudhatjuk, hogy 1940-ben született, s bár életében máris sok mindent próbált, mégsem volt még soha olyan munkája — ahogy írja —, „mint amire bárkit, önéletrajz nélkül is felvesznek”. S az olvasó, aki e fiatal, induló író önéletrajzi vallomásának tematikai tükröződését keresi a kötet novelláiban, meglepődik. Nem azért, mint ha nem villantana fel szinte minden írásában más-más atmoszférát, nem

rajzolna meg más-más társadalmi közeget hősei körül, vagy nem játszódónának épp a legjobb elbeszélései bányák, gyárak, munkásnegyedek kavargó portól és emberi szenvedélyektől súlyosodó világában; hanem mert az írónak azokról a konkrét politikai-történelmi körülményekről, melyekbe történeteit beágyazza, a fenti adatok tanúsága szerint aligha lehet közvetlen, érett világszemlélettel szerzett tapasztalata. A *hosszú távirat* novellái szinte kivétel nélkül mind az ötvenes években vagy a fasizmus idején játszódnak, mintha írójukat nem is az a kor iz-